

**(A cura di), Mons. M. Jędraszewski, don Jan Słowiński,
QUOD IUSTUM EST ET AEQUUM. Scritti in onore del
Cardinale Zenone Grocholewski per il cinquantesimo di
sacerdozio, Poznań 2013, ss. 615.**

Prezentowana publikacja stanowi Księgę Pamiątkową dedykowaną Kardynałowi Zenonowi Grocholewskiemu, Prefektowi Kongregacji Wychowania Katolickiego, z okazji 50-lecia Jego święceń kapłańskich. Jej zawartość obejmuje dość obszerną część wstępną, zawierającą adresy gratulacyjne, oraz trzy części zawierające obszernie studia prawnokanoniczne i z obszaru teologiczno – humanistycznego. W części wprowadzającej znajdują się okolicznościowe pisma gratulacyjne od Papieży: Franciszka i Benedykta XVI, poprzez abpa S. Gądeckiego, Metropolity poznańskiego, kard. A. Sodano, Dziekana Kolegium Kardynalskiego, obydwóch ostatnich Nuncjuszy w Polsce: abpa J. Kowalczyka i abpa C. Migliore, aż do gratulacji Urzędników Kongregacji Wychowania Katolickiego, codziennych współpracowników Jubilata.

Część pierwsza publikacji: „*Studi intorno alla vita del Cardinale*” (Studia z obszaru problematyki podejmowanych badań i działalności Kardynała), koncentruje uwagę na osobie samego Jubilata w aspekcie jego osobistej formacji intelektualnej i całej działalności prawnokanonicznej, najpierw w Watykańskim Trybunale Roty Rzymskiej i w Sygnaturze Apostolskiej, a potem przez wiele lat w Kongregacji Wychowania Katolickiego, jako jej Prefekta. Osoba Kardynała w wymiarze formacji kapłańskiej i początków pracy duszpasterskiej została dość wnikliwie ukazana w relacjach autorów związanych ze wspólnym dla nich i Jubilata środowiskiem takiej formacji. Są to relacje: abpa M. Jędraszewskiego, *Laudatio dedicata a Sua Eminenza Rev.ma Zenon Card. Grocholewski* (ss. 34-41); bpa S. Napierały, *Archdiocesan Seminary of Poznań during Zenon Cardinal Grocholewski* (ss. 48-53); bpa Z. Fortuniaka, *Un appel, diverses vocations* (ss. 102-115); bpa G. Balcerka, *Zenon Cardinal Grocholewski's curacy in the parish of Christ the Redeemer in Poznań, Warsaw Suburb*” (ss. 42-47) i byłego Rektora Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, bpa I. Deca, *Vir bonus et sapiens, dicendi peritus* (ss. 94-101).

Dopełnienie wiedzy czytelnika w zakresie formacji ludzkiej i duszpasterskiej Kardynała Jubilata o wymiar *zawodowy*, realizowany po studiach uniwersyteckich w Trybunale Roty Rzymskiej i Sygnaturze Apostolskiej, stanowią dwie relacje: P. Malecha, *Il Cardinale Zenon Grocholewski ed il suo operato nel Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica* (ss. 84-92) i J. Słowiński, *Studium Romanae Rotae Tribunalis: annotazioni storico-giuridiche* (ss. 62-70).

Analiza tekstów poświęconych intelektualnej i zawodowej formacji Jubilata prowadzi do syntetycznego stwierdzenia, że zarówno jego studia z prawa kanonicznego w Papieskim Uniwersytecie „Gregorianum” i po nich realizowana działalność w wymienionych wyżej instytucjach prawniczych, przygotowały intelektualnie i praktycznie przyszłego Kardynała do objęcia odpowiedzialnego urzędu Prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego, zajmującej się formacją intelektualną w naukowo – dydaktycznych Wyższych Instytutach Kościelnych. Na ten aspekt zwraca szczególną uwagę tekst François – Xavier Dumortier SJ, *L’université à la croisée des chemins* (s. 55-62). Autor tego tekstu podkreśla wewnętrzny związek wspomnianej uniwersyteckiej formacji intelektualnej Kardynała z jej pozytywnym wykorzystaniem w pracy zawodowej w obu kościelnych instytucjach prawniczych, a w sposób szczególny w Kongregacji Wychowania Katolickiego, która czuwa nad tym, by szczególnie w obecnym procesie globalizacji uniwersytet realizował swoją podstawową misję, jaką stanowi poszukiwanie prawdy¹. Do tego zobowiązuje go duchowa sytuacja naszej epoki, w której często należy mieć odwagę, by się zmierzyć z siłą aktualnych przemian intelektualnych i technicznych².

Na zdolność podejmowania takiego wezwania przez Jubilata wskazał Przewodniczący Stowarzyszenia Hipolita Cegielskiego w Poznaniu dr M. Król, podkreślając znakomity związek cech osobowych Kardynała z wykonywanymi przez niego obowiązkami, co wyzwała szacunek i uznanie społeczne. Wyrazem takiego uznania dla Jubilata było nadanie mu przez wymienione Stowarzyszenie złotej statuy Hipolita „Distinguished Person of Organic Work”.³

¹ Art. cyt., s. 56: „Depuis ses origines, la première mission d’une université a toujours été d’offrir un cadre et des moyens pour se livrer au beau risque de l’intelligence dans la recherche de la vérité”.

² Por. Tamże, s. 57.

³ Por. M. KRÓL, *Distinguished Person of Organic Work*, w: *Quod iustum est et aequum*, dz. cyt., s.117-120.

Część drugą Księgi Pamiątkowej wypełniają studia z zakresu prawa kanonicznego: „*Studi di diritto canonico*” (ss. 126-288). Ich autorzy podejmują zróżnicowane treściowo zagadnienia, ale rozpatrywane zawsze w kluczu prawno-kanonicznym. Wśród omawianych zagadnień są kwestie dotyczące nierozzerwalności małżeństwa: R. L. Burke, *The Nullity of Marriage Process as the Search of Truth* (ss. 140-152); B. Nowakowski, *L'indissolubilità del matrimonio e la possibilità della sua dissoluzione* (ss. 240-250), oraz artykuły dotyczące ogólnych norm prawa kościelnego: F. Daneels, O. Praem., *The Reduction of a Former Parish Church to Profane use in the Light of the Recent Jurisprudence of the Apostolic Signatura* (ss. 164-169); G. Dzierżoń, *Abrogazione esteriore della legge ecclesiastica – can. 20 – 21 CIC* (ss. 170-176); P. Erdö, *Osservazioni sul delitto nel CIC vigente* (ss. 178-192); J. Krukowski, *I principi di base del funzionamento dell'amministrazione della Chiesa* (ss. 204-212); J. Llobell, *Brevi cenni prodromici sull' „amministrativizzazione” del processo penale canonico* (ss. 214-220); K. Lüdicke, *Das kirchliche Strafrecht: Reformbedarf und Perspektiven* (ss. 222-231); G. Montini, *La personalità giuridica delle Università Cattoliche. Alcune note canonistiche* (ss. 232-238); H. Schwendenwein, *Fragen um das Verwaltungsverfahren in der neueren kirchlichen Rechtsentwicklung* (ss. 262-271); L. Świto, *Gli atti di amministrazione dei beni ecclesiastici* (ss. 282-288).

W tym samym kluczu prawno-kanonicznym plasują się interdyscyplinarne zagadnienia z zakresu problematyki kapłaństwa. Stanowią je: A. D. Busso, *El ambiente formativo del seminario mayor i los principales responsables* (ss.154-163); W. Góralski, *La vita e il ministero del sacerdote alla luce della lettera pastorale del cardinale Aleksander Kakowski ai sacerdoti dell'arcidiocesi di Varsavia del 12 aprile 1936* (ss. 194-203); H. Stawniak, *Nuove strutture gerarchiche dell'incardinazione di carattere personale* (ss. 272-281).

Trzecia część Księgi Pamiątkowej zawiera liczne studia wielu autorów nad edukacją: „*Studi sull'educazione*” (ss. 290 – 599). Ogólny ton pism tych autorów ma za podłoże aktualne przemiany społeczno-kulturowe, które przenikają, nieraz drastycznie, także na płaszczyznę naukową i edukacyjną. Jest to problem na wskroś personalistyczny, gdyż wpływa znacznie na formację nie tylko młodzieży uczącej się, ale także ich nauczycieli i rodziców. Pewnego typu współczesne tło kulturowe dla wielu autorów zabierających głos w tej materii stanowi artykuł znanej w obszarze nauk pedagogicznych prof. Instytutu Katolickiego w Paryżu Britt-Mari Barth, *Nouveaux temps, nouveaux etudiants, nouveaux professeurs* (ss. 290-299). Na tle współczesnych przemian autorka stara się ukazać obraz dzisiejszego ucznia i studenta,

a także ich nauczycieli. Tej sytuacji – jej zdaniem – nie może ignorować żadna szkoła. Zjawisko globalizacji, znacząca zmiana w podejściu do autoritetów, dostęp ucznia i nauczyciela do tych samych informacji zmieniają drastycznie warunki wzajemnej między nimi współpracy i skuteczność edukacyjnego oddziaływania. W związku z tym przed nauczycielami, którzy powinni czuć się także formatorami młodego pokolenia, stają takie zadania, jak: praca nad tworzeniem zaufania ucznia i jego zaangażowanie w przyjęcie projektu wychowawczego mającego służyć jego ludzkiej formacji. Drugim zadaniem nauczyciela powinna być użyteczna praktycznie formacja intelektualna ucznia, kształtująca odpowiednią dla niego metodę myślenia w zakresie formacji osobowej. Trzecim zadaniem powinien być taki przekaz wiedzy, jaki pozwoli uczniowi odnaleźć się właściwie w nowych uwarunkowaniach kulturowych. Uwagi te dotyczą wszystkich poziomów szkół, łącznie z uniwersytetem. Zasadą, która powinna przyświecać nauczycielowi i uczniowi, powinna być pamięć o tym, że nauka nie jest zdobywana dla szkoły ale dla życia, i to w perspektywie „jutra” a nie tylko doraźnie.

Analiza następujących tekstów Księgi Jubileuszowej pozwala zauważyć, że po śladach wskazań przedstawionych przez panią B. M. Barth podąża także myśl innych autorów. I tak, Sjur Bergan, z Departamentu Nauczania przy Radzie Europy, w artykule *Higher education for ethics and values: A shared responsibility* (ss. 327-341), podkreśla znaczenie etyki i wartości humanizujących w formacji uniwersyteckiej, jako podstawę dla oceny jakości studiów Szkoły Wyższej. Widać tu wyraźną zbieżność z programem Międzynarodowego Seminarium Bolońskiego, organizowanego przez Kard. Z. Grocholewskiego w Watykanie w dniach 30.03–1.04 2006, we współpracy z Konferencją Rektorów Uniwersytetów Papieskich, z Papieską Akademią Nauk, z UNESCO – CEPES (Rada Europy pod Patronatem Komisji Europejskiej), na temat: *The Cultural Heritage and Academic Values of the European University and the Attractiveness of the European Higher Education Area*. Problematyka ta odnosi się wprost do akademickiej formacji w uniwersytetach i kościelnych Instytutach studiów wyższych. W tym obszarze troski o jakość wyższych studiów i ich wkład w formację osobową młodego człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem naukowo-dydaktycznych Wyższych Instytucji kościelnych, na uwagę zasługuje artykuł F. Bechina, *Kirchliche Hochschulstudien vor den Herausforderungen gegenwärtiger Entwicklungen der internationalen Hochschulpolitik* (ss. 300-325), a także wypowiedź Jaime E. González Magaña, S.I. *Formar a los formadores al Sacerdocio Un compromiso que nace del amor e la Iglesia* (ss.402-414);

W kontekście współczesnych dyskusji na temat *laickości* państwa i jego instytucji, pojmowanej i propagowanej jakoby religia i Kościół były wrogiem demokracji i ograniczania wolności obywateli, cenną wypowiedź stanowi artykuł G. Dalla Torre, *Del Tempio di Sanguinetto, Sana laicità o laicità positiva* (ss. 368-376). Ten wybitny doktor obojga praw i wykładowca prawa na kilku uniwersytetach włoskich, aktualnie Przewodniczący Trybunału Państwa Watykańskiego i konsultor wielu dykasterii papieskich, wyraźnie stwierdza, że „termin *laickość* jest produktem myślenia zdechrystianizowanego, zrodzonego poza Kościołem i anty chrześcijańskim oraz antykościelnym. Jest on przeciwny doktrynie chrześcijańskiej i objawia myślenie dążące do emancypacji od chrześcijaństwa i od Kościoła” (s. 371).

Na rolę formacji uniwersyteckiej w dydaktyczno-naukowych ośrodkach poprzez filozofię i teologię zwraca uwagę prof. Instytutu Katolickiego w Paryżu Philippe Capelle-Dumont w swym artykule: *Philosophie et théologie dans la formation académique* (ss. 352-359). Wartość formacyjną obu dyscyplin naukowych autor wyprowadza z naturalnej relacji *rozum – wiara* i w tej materii odwołuje się on do encykliki Jana Pawła II, *Fides et ratio*. Według autora artykułu studium tych dyscyplin pozwala człowiekowi na przekraczanie własnych ograniczeń poprzez zetknięcie się z wymiarem transcendencji. Miejsce teologii w studiach uniwersyteckich, oraz jej wartość dla Kościoła i społeczeństwa, podkreśla także Adelbert Denaux w artykule: *The Place of Theology in the University, Church and Society* (ss. 376-388). Rola tej dyscypliny naukowej polega na tym, że jej studium powinno wspomagać w poszukiwaniu prawdy, która jest celem studiów uniwersyteckich, oraz wspierać człowieka w wysiłku dla osiągnięcia pełniejszego ciągle rozwoju osobowego. W tym samym kierunku myślowym i praktycznym zmierzają opracowania: Etienne Verhack, *Pour une éthique du management scolaire. La Doctrine Sociale de l'Eglise* (ss. 582-591); oraz art. J. Szpeta, *Die Katechetenusbildung angesichts der Herausforderungen der Gegenwart* (ss. 548-555). Według tych autorów formacja katechetyczna ma na celu pomoc katechetom w kształtowaniu ich właściwej tożsamości poprzez dawanie świadectwa przekazywanej prawdzie i spełnianie powołania ewangelizacyjnego.

Ponieważ miejsce i rola uniwersytetu, także kościelnego i papieskiego, jest zorientowana na człowieka w wymiarze jego formacji indywidualnej i społecznej, to we współczesnej kulturze pluralistycznej tym bardziej Uniwersytet w Europie powinien czuć zwiększoną odpowiedzialność za losy osoby ludzkiej w aktualnym wirze przemian. To zagadnienie mają na uwadze autorzy następujących przesłań: Jan Sadlak, *The University and*

its Place in Shaping Visions od Europe – Reflection on a Special Occasion (ss. 506-510); Elio Sgreccia, *Lo studio delle problematiche di Bioetica nei Seminari* (ss. 522-535); W. Mering, *I seminaristi: alcune osservazioni per aprire un dibattito serio* (ss. 460-470) i Jerzy Troska, *Problemi morali delle sperimentazioni sulla procreazione umana* (ss. 562-573).

Podjęta przez tych autorów problematyka badań wskazuje na jej aktualność w przemianach dzisiejszego świata i jej pełny wymiar personalistyczny. Takie pragnienie można odczytać w przesłaniu profesora filozofii i byłego rektora Uniwersytetu w Babes-Bolyai, oraz byłego Ministra Edukacji w Bukareszcie A. Marga, *Über postsäkulare Gesellschaft* (ss. 425-448).

W tonie nadziei na pozytywną reformę wychowania, w kontekście jego zagrożeń i deformacji niesionych przez aktualne przemiany społeczno-kulturowe, należy postrzegać wypowiedzi prof. J. Mastalskiego, *Sfide contemporanee dell'educazione cristiana (prospettiva pedagogica) del Cardinale Z. Grocholewski* (ss. 451-459). Zwracając uwagę na współczesne zagrożenia w obszarze wychowania autor artykułu stara się ukazać rolę Kościoła na tej płaszczyźnie i podejmowane w tym kierunku zadania przez Kongregację Wychowania Katolickiego, podkreślając konkretny wkład jej Kardynała Prefekta.

Zarysowana ogólnie problematyka, podjęta w prezentowanej publikacji z okazji Złotego Jubileuszu Kapłaństwa Kardynała Zenona Grocholewskiego, Prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego, pozwala zauważyć, że nie stanowi ona jedynie szczególnego wyrazu pamięci i szacunku dla Jubilata z rodu Polaków w Watykanie, ale posiada także wysoką wartość naukową. O takiej randze świadczy choćby znaczący wkład wymienionych autorów w rozwój szerokich dziedzin nauki w dziedzinie prawa, prawa kanonicznego, bioetyki, teologii, pedagogiki, nauk społecznych, itp. Prezentowana Księga „Jubileuszowa” służyć może także dużą pomocą podejmującym dalsze badania w zasygnalizowanych kwestiach, wskazując jednocześnie na źródła stanowiące materiał dla pogłębienia określonej wiedzy, a tym samym ubogacenia prawdy na konkretnym obszarze.

ks. Czesław Rychlicki